

Postanowienie z dnia 26 stycznia 2012 r., III CSK 147/11

Artykuł 203 § 1 k.p.c. nie ma zastosowania do cofnięcia wniosku w postępowaniu nieprocesowym.

Sędzia SN Jacek Gudowski (przewodniczący)

Sędzia SN Józef Frąckowiak

Sędzia SN Iwona Koper (sprawozdawca)

Sąd Najwyższy w sprawie z wniosku Kazimierzy R. przy uczestnictwie Marii K., Krystyny M., Jadwigi P., Małgorzaty W., Haliny D. i Adama N. o ustanowienie drogi koniecznej, po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej w dniu 26 stycznia 2012 r. skargi kasacyjnej wnioskodawczyni oraz uczestniczki Jadwigi P. od postanowienia Sądu Okręgowego w Kielcach z dnia 20 grudnia 2010 r.

oddalił skargę kasacyjną.

Uzasadnienie

Postanowieniem z dnia 30 kwietnia 2010 r. Sąd Rejonowy w Kielcach na wniosek Kazimierzy R. ustanowił za wynagrodzeniem służebność drogi koniecznej na rzecz każdoczesnego właściciela działki nr 646 położonej w Kielcach, stanowiącej współwłasność wnioskodawczyni i uczestniczki Jadwigi P.

Pismem z dnia 15 czerwca 2010 r. wnioskodawczyni cofnęła wniosek o ustanowienie służebności, uzasadniając cofnięcie zbyt wysokimi kwotami wynagrodzenia ustalonego przez Sąd za jej ustanowienie. Wniosła o uchylenie postanowienia Sądu Rejonowego i umorzenie postępowania. Do tych wniosków

dołączyła się Jadwiga P. Na cofnięcie wniosku nie wyraziły zgody uczestniczki Krystyna M. i Maria K.

W dniu 25 czerwca 2010 r. wnioskodawczyni złożyła apelację, kwestionując w niej za pomocą zarzutów naruszenia art. 145 § 1 i 3 k.c. przebieg, szerokość drogi koniecznej i wysokość wynagrodzenia za jej ustanowienie.

Postanowieniem z dnia 14 lipca 2010 r. Sąd Rejonowy oddalił wniosek o uchylenie swojego postanowienia i umorzenie postępowania ze względu na cofnięcie wniosku.

Do akt sprawy dołączone zostało, noszące datę 3 grudnia 2010 r., oświadczenie Jadwigi P. i Kazimiery R. o zrzeczeniu się na podstawie art. 246 § 1 k.c. prawa służebności drogi koniecznej ustanowionej nieprawomocnym postanowieniem Sądu Rejonowego, ze względu na utratę jej przydatności dla działki władnącej, mającej w najbliższym czasie zmienić przeznaczenie.

Postanowieniem z dnia 20 grudnia 2010 r. Sąd Okręgowy w Kielcach oddalił apelację wnioskodawczyni, odnosząc się w pierwszej kolejności do zrzeczenia się przez wnioskodawczynię służebności na podstawie art. 246 k.c. W tym zakresie uznał, że oświadczenie wnioskodawczyni nie wywołało skutków prawnych, gdyż wymieniony przepis pozwala jedynie na zrzeczenie się istniejącego już ograniczonego prawa rzeczowego, a orzeczenie o ustanowieniu służebności drogi koniecznej wywołuje skutki prawne dopiero po uprawomocnieniu się. Nie podzielił poglądu skarżącej odnośnie do celowości zastosowanie przy wykładni tego przepisu dyrektywy wnioskowania *argumentum a maiori ad minus*, co uprawniałoby do stwierdzenia, że skoro można się zrzec istniejącego ograniczonego prawa rzeczowego, to tym bardziej można się zrzec takiego przyszłego prawa. Sąd Okręgowy wskazał na specyficzny charakter odpowiadającego temu roszczeniu prawa polegający na tym, że konkretyzuje się ono dopiero w orzeczeniu sądowym, a sąd nie jest związany wnioskiem co do sposobu ustanowienia służebności. Stwierdził ponadto, że w postępowaniu nieprocesowym prawo do dysponowania swoim roszczeniem przez wnioskodawcę jest w znacznym stopniu ograniczone, co znajduje wyraz m.in. w treści art. 512 k.p.c., różniącym się pod tym względem istotnie od art. 203 k.p.c. W postępowaniu nieprocesowym, w razie sprzeciwu któregośkolwiek z uczestników, cofnięcie wniosku nigdy nie jest skuteczne. Sąd

Okręgowy oddalił także dalsze zarzuty apelacji, nie dopatrując się nieprawidłowości w zakresie ustalenia przebiegu służebności oraz wysokości wynagrodzenia za jej ustanowienie.

W skardze kasacyjnej wniesionej przez wnioskodawczynię i uczestniczkę zarzucono błędną wykładnię art. 246 § 1 k.c., niedającego prawa do zrzeczenia się służebności drogi koniecznej przez beneficjenta tego prawa po jego ustanowieniu nieprawomocnym orzeczeniem sądu, naruszenie art. 512 k.p.c. polegające na przyjęciu, że przepis ten nie daje uczestnikowi postępowania o ustanowienia drogi koniecznej uprawnienia do zrzeczenia się przysługującego mu uprawnienia do żądania ukształtowania prawa, chociażby prawo to straciło dla niego wszelkie znaczenie, oraz naruszenie art. 6 k.p.c. formułującego zasadę ekonomii procesowej w zakresie, w jakim sąd wyłączając beneficjentowi możliwość zrzeczenia się roszczenia o ustanowienie drogi koniecznej doprowadził do uprawomocnienia się orzeczenia niekorzystnego dla właściciela nieruchomości władnącej, a tym samym doprowadził do sytuacji, w której konieczne jest wszczęcie kolejnej sprawy, w celu zniesienia bezużytecznego dla uprawnionego prawa. Wnioskodawczyni i uczestniczka domagały się zmiany postanowienia, ewentualnie jego uchylenia i przekazania sprawy Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 512 § 1 k.p.c., cofnięcie wniosku wszczynającego postępowanie nieprocesowe, po rozpoczęciu posiedzenia albo po złożeniu przez któregokolwiek uczestnika oświadczenia na piśmie odnoszącego się do istoty wniosku jest skuteczne tylko wtedy, gdy inni uczestnicy w wyznaczonym terminie, nie sprzeciwili się temu. Brak sprzeciwu nie stanowi warunku skuteczności cofnięcia wniosku do chwili rozpoczęcia posiedzenia albo złożenia pisemnego oświadczenia przez któregokolwiek uczestnika postępowania.

W postępowaniu nieprocesowym – tak jak procesie w razie cofnięcia pozwu – dla skuteczności cofnięcia inicjującego je wniosku istotna jest chwila dokonania tej czynności. Odmiennie jednak niż art. 203 § 1 k.p.c., przepis art. 512 § 1 k.p.c. nie przewiduje, w razie zrzeczenia się roszczenia, wyłączenia wymagania braku sprzeciwu pozostałych uczestników na cofnięcie wniosku.

Na tym tle, w związku z podstawami skargi kasacyjnej, powstaje zagadnienie odpowiedniego – na podstawie art. 13 § 2 k.p.c. – stosowania w postępowaniu nieprocesowym art. 203 k.p.c., w tym w szczególności jego § 1. Sposób udzielenia na nie odpowiedzi będzie miał równocześnie przesądzające znaczenie dla oceny zarzutu naruszenia art. 246 k.c., gdyż kwestia zrzeczenia się roszczenia przez wnioskodawczynię może mieć doniosłość prawną dla rozstrzygnięcia jedynie na gruncie i w związku z art. 203 § 1 k.p.c.

W doktrynie i judykaturze przyjmuje się jednolicie, że także w postępowaniu nieprocesowym sąd jest uprawniony na podstawie odpowiednio stosowanego art. 203 § 4 k.p.c. do kontroli cofnięcia wniosku, zrzeczenia się roszczenia lub jego ograniczenia pod kątem sprzeczności z prawem, zasadami współżycia społecznego lub zamierzonego przez dokonującego tej czynności procesowej obejścia prawa (postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 21 września 1976 r., II CZ 72/76, "Informacja Prawnicza" 1976, nr 3-5, poz. 50, z dnia 25 czerwca 1981 r., I PR 94/80, OSNCP 1981 nr 12, poz. 247, z dnia 29 sierpnia 2001 r., IV CKN 1153/00, nie publ. i z dnia 10 lipca 2002 r., II CKN 155/01, "Izba Cywilna" 2002, nr 11, s. 46). Zasada dyspozycyjności i odwołałości czynności procesowych w postępowaniu nieprocesowym doznaje tym samym, w odniesieniu do cofnięcia wniosku, dodatkowego – poza wynikającymi z art. 512 § 1 i 2 k.p.c. – ograniczenia. Brak w art. 512 k.p.c. unormowania kwestii cofnięcia wniosku również w zakresie odpowiadającym treści art. 203 § 2 i 3 k.p.c. uzasadnia przyjęcie, że na podstawie art. 13 § 2 k.p.c. mają one zastosowanie w razie cofnięcia wniosku wszczynającego postępowanie nieprocesowe.

Do cofnięcia wniosku w postępowaniu nieprocesowym nie ma natomiast zastosowania art. 203 § 1 k.p.c. Przepis ten, w zakresie przedmiotu unormowania dotyczącego wymogów cofnięcia pozwu, jest odpowiednikiem art. 512 § 1 k.p.c., określającego wymagania cofnięcia wniosku wszczynającego postępowania nieprocesowego. Oparty na argumentach wykładni językowej i systemowej pogląd, że regulacja zawarta w art. 512 § 1 k.p.c. ma charakter całościowy i wyczerpujący, co wyłącza uzupełniające stosowanie do niej art. 203 § 1 k.p.c., znajduje wsparcie i rozwinięcie także w argumentach o charakterze materialnoprawnym.

Trafnie wskazuje się w doktrynie, że przy rozważaniu omawianej kwestii na tej płaszczyźnie zasadnicze znaczenie przypisać należy istocie postępowania nieprocesowego, w którym w zasadzie nie chodzi o ochronę roszczeń, lecz o ukształtowanie stosunków lub o ich ustalenie przez konkretne ustalenie praw poszczególnych uczestników i w którym nawet w razie rozstrzygnięcia w sprawie o wzajemnych roszczeniach (w sprawie o zniesienie współwłasności lub dział spadku) jej przedmiotem głównym jest ustalenie nowego stanu prawnego. W tym zaś stanie rzeczy, który wyłącza zrzeczenie się roszczenia przez wnioskodawcę cofającego wniosek, nie można odpowiednio stosować art. 203 § 1 k.p.c. Do odmiennych wniosków co do treści i znaczenia art. 512 § 1 k.p.c. nie może prowadzić wynikający z art. 6 k.p.c. nakaz przeciwdziałania przez sąd przewlekłości postępowania, który nie należy do reguł wykładni przepisów prawa.

W konsekwencji, jako pozbawiony znaczenia dla postulowanego w skardze kasacyjnej rozstrzygnięcia jest zarzut naruszenia art. 246 § 1 k.c. przez uznanie, że nie uprawnia on do zrzeczenia się służebności drogi koniecznej przed uprawomocnieniem się postanowienia o jej ustanowieniu. Ubocznie więc należy stwierdzić, że ten poddany krytyce skarżących pogląd Sądu Okręgowego, prawidłowo uzasadniony w przytoczonych wcześniej motywach zaskarżonego wyroku, zasługuje na aprobatę.

Z tych względów Sąd Najwyższy oddalił skargę kasacyjną, stosownie do art. 398¹⁴ k.p.c.